

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

**ВІСНИК
ПРИКАРПАТСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

ВИПУСК 24–25

ІВАНО-ФРАНКІВСЬК
2012

*Друкується за ухвалою вченої ради
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
Протокол № 8 від 31 серпня 2012 р.*

Рецензенти: доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри теорії музики та інтерпретології Харківського національного університету мистецтв ім. І.Котляревського **Л.В.Шаповалова;**

доктор мистецтвознавства, професор, провідний науковий співробітник Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Рильського НАН України **М.Ю.Ржевська.**

Редакційна рада: д-р філол. наук, проф. В.В.ГРЕЩУК (*голова ради*); д-р філос. наук, проф. С.М.ВОЗНЯК; д-р філол. наук, проф. В.І.КОНОНЕНКО; д-р істор. наук, проф. М.В.КУГУТЯК; д-р юрид. наук, проф. В.В.ЛУЦЬ; д-р філол. наук, д-р фіз.-мат. наук, проф. Б.К.ОСТАФІЙЧУК; д-р мистецтв., проф. М.Є.СТАНКЕВИЧ; д-р пед. наук, проф. Н.В.ЛИСЕНКО; д-р хім. наук, проф. Д.М.ФРЕЙК.

Редакційна колегія: д-р мистецтв., проф. М.Є.СТАНКЕВИЧ (*голова редколегії*); д-р мистецтв., проф. О.В.КОЗАРЕНКО; д-р мистецтв., проф. П.Ф.КРУЛЬ; д-р мистецтв., проф. Д.В.СТЕПОВИК; д-р мистецтв., ст. наук. співроб. Р.В.ЧУГАЙ; д-р мистецтв., проф. М.В.ЧЕРЕПАНИН; д-р мистецтв., проф. Ю.П.ЯСІНОВСЬКИЙ; канд. мистецтв., проф. В.Г.ДУТЧАК (*відповідальний секретар*).

Адреса редакційної колегії:
76000, Івано-Франківськ, вул. Сахарова, 34а,
Інститут мистецтв

Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. 2012. Вип. 24–25. 401 с.

Автори наукових статей із мистецтвознавства – викладачі й аспіранти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та інших вищих навчальних закладів України – висвітлюють теоретичні й історичні проблеми розвитку українського образотворчого й музичного мистецтв. Розглядаються питання музичної культури Галичини та інших регіонів України, розвитку музичної освіти, теорії і практики виконавства, народної творчості.

Розраховано на виконавців, учителів, студентів, усіх, хто цікавиться питаннями мистецтва України.

Newsletter Precarpathian University. Art studies its № 24–25. 2012. Issue 401 s.

The Bulletin issue contains articles on art contributed by the faculty-members and graduate students completing Kandidat-degree of Precarpathian National University named after Vasil Stefanyk and other higher educational institutions of Ukraine. The papers deal with theoretical and historical aspects of the development of music in Ukraine. The issue is designed for scholars, secondary school teachers, undergraduate students and individuals who are interested in Ukrainian art studies. It is also highlighted the questions relative to the musical culture of Halychyna and another Regions of Ukraine, to the development of musical education, to the theory and practice of the performing and to the folk art.

At first time, the unknown pages about the famous artists of our culture are published.

21. Справа про діяльність іконописної майстерні // ДАТО, ф. 258 Духовний собор Почаївської лаври, оп. 3, спр. 955, 123 арк.
22. Чернихівський Г. І. Почаївська Свято-Успенська Лавра / Г. І. Чернихівський, В. О. Балюх. – Тернопіль : Збруч, 2006. – 47 с.
23. Хаварівський Б. Архів Почаївського монастиря як джерело історичної правди / Б. Хаварівський // Почаївський монастир в контексті історії та духовності українського народу : тези наук. конф. – Тернопіль, 1995. – С. 94–97.
24. Хойнацкий А. Ф. К истории последних времен Почаевской лавры / А. Ф. Хойнацкий // Волинские епархиальные ведомости. – 1885. – № 29. – С. 931–947.

Статья посвящена вопросам культурно-художественного значения деятельности Почаевского монастыря в XVIII–XX ст. Рассмотрены достижения книжно-издательского дела лавры. Отражена работа учебных заведений, в частности рисовальной школы. Отмечено участие в выставках художественной продукции мастерских монастыря, студенческих и учительских работ.

Ключевые слова: лавра, мастерская, школа, выставка, книгоиздательская, культурно-творческая деятельность.

The article is devoted to the questions of cultural and artistic value of Pochaiv monastery's activity in XVIII–XX. It examines achievements of the book-publishing activity and peculiarities of the education establishments including artist school. Participating in the exhibitions of workshop's products of monastery and student's and teacher's works is marked.

Key words: Pochaiv monastery, lavra, printing house, icon-painting workshop, school, cultural activity, art activity.

УДК 746/749:747

Оксана Веретко

ГЕНЕЗА ТРАДИЦІЙНИХ ХАТНІХ ПРИКРАС

У статті простежено найдавніші прояви хатнього декору на українських землях: розпис елементів внутрішньої обстави житла, орнаментацию глиняного посуду, тканин, виробів з дерева, дохристиянські обереги з природних матеріалів. Розглянуто гіпотези про генезу традиційних хатніх прикрас як відгомін язичницьких вірувань.

Ключові слова: генеза, хатній декор, орнамент.

Вивчення генези традиційних хатніх прикрас є одним з важливих етапів дослідження декору українського народного житла як своєрідного художнього явища. Сьогодні настінні розписи, витинанки, солом'яні та квіткові оздобы, різьблені, ткані й вишиті вироби, розписи на кераміці, писанки та інші типологічні групи хатнього декору мають різний ступінь вивченості. У цьому контексті постає найбільш актуальною проблема з'ясування походження традиційних хатніх прикрас.

Мета статті – виявити та проаналізувати генезу хатніх прикрас. Для досягнення мети поставлені такі завдання:

- простежити найдавніші прояви хатнього декору на українських землях;
- визначити основні мотиваційні чинники, що зумовили появу візерунків на деталях житлової архітектури, дерев'яних виробах, а також прикрас із природних матеріалів.

У науковій літературі певною мірою висвітлено розвиток традиційного оздоблення інтер'єру житла, однак дослідники не ставили перед собою завдання вивчити його генезу. Відомості, дотичні до цієї проблематики, знаходимо в працях В.Щербаківського [23], Б.Рибаківа [15], М.Селівачова [16], М.Станкевича [18; 20; 21], О.Найдена [12], А.Данилюка [3] та інших учених. Дослідження генези хатнього декору значною мірою ґрунтується на гіпотезах, оскільки матеріали, що служили для створення прикрас, переважно були нетривкими, а вироби з них, як і саме житло, у більшості випадків до нас не дійшли. Тому цінним джерелом для вивчення цієї теми можуть бути археологічні матеріали.

Питання генези хатнього декору сягає часу появи найдавніших будівель чи їх прототипів. Перші спроби прикрасити своє помешкання, напевне, слід відносити до моменту появи постійного житла. Імовірно, поява “протодекору” подекуди могла бути навіть випадковою. Відсут-

ність прямих свідчень чи речових доказів не дозволяє аргументовано стверджувати наявність декору житла в найдавніші часи, однак високий рівень розвитку первісного мистецтва, зокрема, епохи пізнього палеоліту, наприклад, малої скульптури та орнаментики дає підстави припускати появу декоративного оздоблення будівель [5, с.15]. Також певний дуже віддалений зв'язок з декоруванням житла могли мати ще наскельні розписи, у яких інформативна, комунікаційна й магічно-обрядова роль, безперечно, переважала над декоративною.

Появу найдавніших прикрас оселі практично неможливо простежити через значну часову віддаленість, а також порівняну недовговічність будь-якого житла взагалі. Завдяки археологічним матеріалам довідуємося про нанесення зображень, що нагадують орнаменти, на різні ділянки житлової архітектури. Характерним прикладом може бути зреконструйоване житло відомої пізньопалеолітичної стоянки Мізин. Окремі кістяні елементи мізинських будівель розмальовані орнаментальними, у вигляді меандра, та абстрактними композиціями, виконаними червоною вохрою та чорною фарбою. З-поміж них вирізняється композиція з ліній і крапок, нанесена на череп мамонта. Дослідники вважають, що такий декор пов'язаний з культовими ритуалами мисливської магії [11, с.43]. Про досить високий розвиток мистецтва орнаменту в той час можемо судити завдяки пам'яткам з Мізина – укритим меандровим орнаментом кістяним браслетам і зразкам дрібної пластики – антропоморфним фігуркам з мотивами зигзага й меандра. Це дозволяє припускати значно ширше застосування візерунків у палеолітичних житлових спорудах. Декорування стін будівлі зсередини ромбічним узором трапляється на глиняних моделях житла балканських землеробських племен [15].

Археологічні відомості дозволяють простежувати початки розпису житла на території сучасної України з III–II тисячоліття до н. е. Зокрема, на одній з глиняних моделей трипільського житла стіни розмальовано геометричним фризом усередині кола, на іншій орнаментом оточено отвір вікна чи входу [14, с.95, 99–100]. На деяких моделях вхід до будівлі обрамлено візерунком із трикутників, що, на думку дослідників, мало перешкоджати проникненню до приміщення ворожих сил [2, с.201]. У науковій літературі трапляються відомості про орнаментацию зовнішніх і внутрішніх стін трипільських будівель концентричними колами та паралельними смугами [16, с.131]. Опираючись на археологічні матеріали, дослідники припускають, що печі декорували розписом навколо отвору [9, с.53]. Очевидно, колір також відіграв апотропейну роль. “Стіни, вікна, двері, карниз печі та поріг трипільської хати були орнаментовані з використанням червоного, синього й жовтого кольорів, які ... містили магічну інформацію щодо відвернення злого та залучення доброго” [3, с.20]. З такою ж метою червоною смугою вище долівки обводили стіни всередині хати [3, с.15]. Усе це дозволяє дослідникам висловити думку, що українське настінне малювання сягає своїм корінням ще часів трипільської культури [3, с.15]. Хоч український хатній розпис і “древні орнаменти, виявлені при розкопках, становлять зовсім різні явища, однак ставити питання про давність розглянутої традиції на певній визначеній території цілком доречно” [1, с.389].

Виготовляючи речі побуту зручними для вжитку, мимоволі почалося їх декорування. Тут мається на увазі, насамперед, фактура ткацтва й плетіння з природних матеріалів, рельєфні наліпи на керамічних виробах, пластика різьблених виробів з дерева тощо. Якщо говорити про декор узагалі, то його початки сягають углиб тисячоліть. Цілком слушно орнамент називають “найдавнішим виявом народної творчості” [18, с.15]. Запропоновані зарубіжними вченими міркування про походження геометричного орнаменту від техніки виготовлення [18, с.15–16] свідчать про його надзвичайну “давність”. Однак не відомо достеменно, з якого часу орнамент виконує функцію декору житла.

Початково декорування речей мало на меті оберігаючий характер. Людина завжди намагалася зберегти себе, свою родину від злих сил, неприязних поглядів інших осіб. На думку людей у період середньовіччя, з притаманними їм анімістичними уявленнями про “повсюдність суб'єктів зла”, дуже важливим було “забезпечити дім-житло ... достатньою кількістю постійних оберегів, які відлякували й відганяли від дому всіляку шкідливу нечисть” [15]. Намагання протидіяти різним напастям і не допустити їх до своєї оселі, привело до нанесення, із захисною метою, на стіни, стелю, підлогу житла, а також предмети його наповнення різноманітних знаків, що були праобразами сучасного орнаменту.

У первісній житловій архітектурі “орнаментували всі отвори, через які різноманітні біди могли проникнути до людини” [15]. Відгомони цих дуже давніх уявлень збереглися аж до кінця XIX ст. Так, П.Чубинський зазначав: “Іноді рами вікон і дверей як з внутрішнього, так й із зовнішнього боку окаймляють розводами й узорами, які називаються “цятками”. Ці узори бувають червоного, жовтого, зеленого й синього кольорів” [22, с.383–384]. Дослідники схиляються до думки, що в далекому минулому розпис житла “був тісно пов’язаний з релігійними віруваннями й уявленнями народу”, а також припускають, що декілька століть тому “кожне зображення мало свій магічний чи обрядовий зміст” [1, с.389]. Якщо уявити, що елементи архітектури, усі необхідні предмети внутрішньої обстави, а також посуд й одяг покривали охороняючими знаками, то виходить, що дім “був весь пронизаний магічно-заклинальною символікою, за допомогою якої сім’я кожного слов’янина намагалася забезпечити собі ситість і тепло, безпеку й здоров’я” [15]. Відомий дослідник В.Щербаківський слушно зазначав, що в орнаментативній українській хаті головну роль відігравали символи й різноманітні “апотропеїстичні знаки”, які сягали своїм корінням у давні релігії, таким чином засвідчуючи “надзвичайно глибокі традиції нашої хатньої орнаментативності” [23, с.39]. Учений запропонував власну версію походження хатнього декору – від первісної релігійно-апотропейної функції нанесення певних символів божеств на стіни хат і різноманітні вироби – через поступовий розвиток, протягом віків, естетичного смаку – аж до цілковитого переважання суто декоративної ролі й остаточної втрати семантичного значення декору на початку XX століття [23, с.39–40]. В.Щербаківський наводить характерний приклад, який він спостерігав під час численних поїздок Україною: відтворюючи в настінних малюваннях мотив “дерева життя”, жінки “зовсім не уявляли собі колишнього символічного і магічного значення цього малюнку, але вони малювали, бо так годилося згідно з давньою традицією, бо так малювали їхні матері і казали їм, що годиться малювати саме так, а не інакше” [23, с.23].

Наступними після розпису елементами внутрішньої обстави житла, у яких, поруч з утилітарною та сакральною функціями, виявлялися ознаки декору, були тканини й глиняний посуд. Через нетривкість волокон рослинного й тваринного походження, тканин з найдавнішого часу не збереглося. Про розвиток текстилю в період трипільської культури дослідники судять опосередковано на підставі глиняних прясельць до веретен [13, с.42], а також глиняних відтяжок для ниток основи вертикального ткацького верстата [2, с.193]. Про наявність у трипільців тканих виробів свідчать і відбитки тканин на денцях глиняного посуду [13, с.44]. Опираючись на археологічні матеріали, учені стверджують, що представники трипільської культури застосовували декілька технік ткацтва: полотняне, репсове, килимове й виготовляли навіть візерункові тканини [2, с.193]. Можемо припускати, що взористий текстиль застосовувався в інтер’єрі, однак цьому бракує документальних підтверджень.

Натомість, завдяки добрій збереженості виробів з випаленої глини, відомо, що в V–III тис. до н. е. на українських землях виготовляли орнаментовану кераміку. Глиняний посуд у ранній період трипільської культури оздоблювали різьбленим заглибленим орнаментом, який заповнювали білою або червоною пастою, згодом – розписували мінеральними фарбами (біла, охра, чорна), покривали поверхню білою та цеглястою ангобами. Мальований декор трипільської кераміки характерний застосуванням плавних вигнутих хвилястих ліній, мотивів безколичника й спірального меандра, які в дещо видозміненому вигляді дійшли аж до цього часу в орнаментах народних вишивок, писанок. Багатство графічного вирішення й гармонійна колірна гама робили трипільську кераміку дуже декоративною. Мальований посуд, що виконував ужиткову роль, водночас служив окрасою інтер’єру. Про це довідуємося завдяки трипільським моделям житлових споруд, у яких навпроти печі “вздовж стіни – довга лава з розставленим на ній посудом” [2, с.201].

Про оздоблення найдавніших дерев’яних виробів для обстави житла не маємо достовірних відомостей, насамперед, через невисоку тривкість деревини та стихійні лиха – головні причини погані збереженості пам’яток давнього художнього дерева. Дослідники припускають, що виготовлення й оздоблення дерев’яних предметів на території України розпочалося в пізньопалеолітичну добу [20, с.83]. Скіфи й давні слов’яни володіли деякими техніками художньої обробки дерева [20, с.86–87], однак важко судити про те, чи оздоблені дерев’яні вироби функціонували в їх житлах. У період Київської Русі застосовували різноманітні техніки різьблення

по дереву: плоске, рельєфне, контррельєфне, ажурне та об'ємне [20, с.93]. Профілюванням і різьбленням оздоблювали дерев'яні предмети для житла; особливо багато прикрашали хатне обладнання князівсько-боярської знаті [20, с.92]. Під час археологічних розкопок у Києві знайдено фрагменти різьбленого та розписаного дерев'яного посуду [6, с.47].

Важливим елементом декору традиційного житла виступав сволок. Ця деталь архітектури передусім відіграла важливу конструктивну роль [8, с.110], а також мала певне сакральне значення. Сволоки прикрашали різьбленням: мотивами розеток, хрестами, які відігравали символічну роль і виступали як обереги. Учені-археологи стверджують, що в трипільському житлі був сволок [2, с.199], але не подають відомостей про його оздоблення. Серед найдавніших пам'яток такого плану, що дійшли до цього часу, – фрагмент різьбленого сволока кінця XVI ст. з “вихровою” розетою зі збірки Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України [20, с.100]. З XVIII ст. оздоблені сволоки з'являються в сільських хатах, причому “репертуар” різьблених мотивів сволоків на значній території – від карпатського регіону аж до Подніпров'я практично однаковий: “хрести, розети, стрічкові візерунки і написи з датою закладення будівлі” [2, с.210].

Текстильні вироби княжої доби не дійшли донині, проте вчені довели на підставі археологічних матеріалів, що в давньоруський період “ткацтво ... було найбільш масовим і загальнопоширеним виробництвом, безпосередньо пов'язаним з виготовленням одягу і тканин для облаштування житла” [13, с.62]. Давні русичі застосовували декілька переплетень, фарбували пряжу в різні кольори, а це, у свою чергу, збагачувало декоративні характеристики тканих виробів. На підставі писемних згадок і графічних зображень науковці схилиються до думки, що тканини були “важливим утилітарним і оздоблювальним елементом інтер'єру” [17, с.972] житла періоду княжої доби. Аналіз іконографічних джерел XIV–XVII ст. виявив численні варіанти декору тканин, насамперед – у вигляді смуг. Фахівці простежують “певну спорідненість цих тканин ... з багатьма іншими типами українських тканин кінця XIX–XX ст.” [13, с.83] (тобто періодом, з якого збереглися контретні твори) – у першу чергу з бойківськими поперечно-смугастими обрусами, рушниками, покривалами.

Очевидно, що до найдавніших зразків хатнього декору належали прикраси із засушених квітів і трав. У “доісторичний” період зв'язані навхрест і почеплені на стіну пучки цілющого зілля ще не відігравали функції прикраси інтер'єру житла, а служили “первісними магічними оберегами та язичницькими символами” [21, с.9]. Велику часову віддаленість і глибоку генезу, пов'язану з хліборобством і давнім культом пошанування предків, має дідух – ритуальний сніп жита, пшениці або вівса, який кладуть на святвечір на покуті під образами [4, с.188]. Дідух належить до найдавніших дохристиянських оберегів житла, який персоніфікує зв'язок з предками [19, с.80]. Розкриваючи роль дідуха у святкуванні Різдва, С.Килимник підкреслює особливу пошану до снопа-дідуха, як місця “перебування дідів-пращурів, опікунів і покровителів ... дому” [7, с.22–23]. Дідухом (дідом) називали також солом'яну чи сіно, яке стелили в хаті напередодні Різдва [4, с.188]. Імовірно, споріднену з дідухом сакральну роль відігравали в давнину солом'яні вироби – “павуки”. Дерев'яні “голуби”, яких підвішували до стелі, служили прадавніми священними знаками-артефактами [20, с.346].

Символічне релігійно-обрядове значення мали писанки, традиція розписування яких у слов'ян сягає дохристиянських часів. Керамічні орнаментовані писанки знайдено археологами під час розкопок давньоруських поселень. З писанками пов'язані давні вірування про сприяння родючості садів і полів, захист від блискавки і пожежі [10, с.180]. Тому писанки підвішували перед іконами на “покуті” [22, с.384], тримали в мисці на столі від Великодня аж до Вознесіння [23, с.37], виготовляли з випорожнених писанок “голубів”, прикріпивши голівку з тіста та хвіст і крила зі складеного паперу.

Дослідження перелічених типологічних груп хатнього декору ускладнюється браком артефактів з найдавнішого часу. Про хронологічну віддаленість традиції виготовлення прикрас із природних матеріалів можемо судити на основі реліктив, що збереглися до XIX ст. – квітчанні свяченим зіллям хатніх образів, прикрашання оселі писанками та “голубами” з розписаної ячної шкаралупи, достиглими качанами кукурудзи – “дідами” [24, с.100] (імовірно, назва етимологічно пов'язана з дідухом).

Генеза інших типологічних груп хатніх прикрас – витинанок, паперових колтрин, малювань на склі значно пізніша. Вона пов'язана з поширенням і доступністю паперу в XIX ст., розвитком народної гравюри й ікони на склі. Розквіт хатнього декору в XIX ст. зумовлений соціальними змінами в суспільстві: покращенням добробуту, переходом від курної хати до відокремленої – “чистої”, що сприяло розвиткові хатніх прикрас.

Опираючись на викладений у статті матеріал, приходимо до таких **висновків**. Генеза декору житла сягає періоду пізнього палеоліту. Первісний декор житла, пов'язаний насамперед з апотропейною функцією, виник в умовах анімістичного світогляду з метою захистити мешканців оселі від впливу злих сил зовнішнього, несприятливого середовища. Найдавніші зразки хатнього декору – орнаментування розписом елементів житлових будівель, декор на глиняному посуді, тканинах, виробих з дерева, дохристиянські обереги з природних матеріалів. Генеза традиційних хатніх прикрас тісно пов'язана з давніми язичницькими віруваннями. З плином часу семантична роль колишніх магічних символів і знаків поступово втратилася, натомість на перший план виступили традиційна й естетична функції, що формували систему традиційного хатнього декору.

1. Бломквист Е. Э. Крестьянские постройки русских, украинцев и белорусов (поселения, жилища, хозяйственные строения) / Е. Э. Бломквист // Восточнославянский этнографический сборник: очерки народной материальной культуры русских, украинцев и белорусов в XIX – начале XX в. – М. : Изд-во Академии наук СССР, 1956. – С. 3–458.
2. Бурдо Н. Б. Трипільська культура. Спогади про золотий вік / Н. Б. Бурдо, М. Ю. Відейко. – Х. : Фоліо, 2008. – 416 с. : іл.
3. Данилюк А. Давня архітектура українського села : етнографічний нарис / А. Данилюк. – К. : Техніка, 2008. – 256 с. : іл. – (Народні джерела).
4. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 704 с.
5. Історія української архітектури / [Ю. С. Асеев, В. В. Вечерський, О. М. Годованюк та ін.] ; за ред. В. І. Тимофійенка. – К. : Техніка, 2003. – 472 с. : іл.
6. Каргер М. К. Археологические исследования древнего Киева. Отчеты и материалы [Киевской археологической экспедиции]. (1938–1947 гг.) / М. К. Каргер. – К. : Изд-во Академии наук УССР во Львове, 1950. – 252 с. : ил.
7. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні / Степан Килимник. – К. : Обереги, 1994. – Т. I. – Кн. I. – 400 с.
8. Кіщук Т. П. Інтер'єр / Т. П. Кіщук // Народна архітектура Українських Карпат XV–XX ст. – К. : Наук. думка, 1987. – С. 110–125.
9. Колупаєва А. В. Українські кахлі XIV – початку XX століть : історія, типологія, іконографія, ансамблевість / А. В. Колупаєва. – Львів : Нац. Академія наук України, Ін-т народознав., 2006. – 384 с. : іл.
10. Кордуба М. Писанки на галицькій Волині / Мирон Кордуба // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів : Наук. т-во ім. Шевченка у Львові. – 1899. – Т. 1. – С. 169–210.
11. Кривач Д. П. Початки будівництва пізнього палеоліту на теренах Східної Європи / Д. П. Кривач // Кривач Д. П., Овсійчук В. А., Черепанова С. О. Українське мистецтво. – Львів : Світ, 2003. – Т. 1. – 256 с. : іл.
12. Найден О. С. Орнамент українського народного розпису : витоки, традиції, еволюція / О. С. Найден. – К. : Наук. думка, 1989. – 136 с. : іл.
13. Никорак О. І. Українська народна тканина XIX–XX ст. : типологія, локалізація, художні особливості. Ч. I : Інтер'єрні тканини (за матеріалами західних областей України) / О. І. Никорак. – Львів : Нац. акад. наук України, Ін-т народознав., 2004. – 584 с. : іл.
14. Пассек Т. С. Периодизация трипольских поселений (III–II тысячелетие до н. э.) / Т. С. Пассек // Материалы и исследования по археологии СССР. – М. ; Л. : Изд-во Акад. наук СССР, 1949. – № 10. – 248 с.
15. Рыбаков Б. А. Язычество древней Руси [Электронный ресурс] / Б. А. Рыбаков. – М. : Наука, 1987. – Режим доступа : <http://paganism.ru/rybakov2.zip>.
16. Селівачов М. Р. Лексикон української орнаментики : іконографія, номінація, стилістика, типологія / М. Р. Селівачов. – К. : Редакція вісника “Ант”, 2005. – XVI. – 400 с.
17. Сергеева М. С. Житло / М. С. Сергеева // Історія української культури : у 5 т. – Т.1 : Історія культури давнього населення України / [голов. ред. П. П. Толочко]. – К. : Наук. думка, 2001. – С. 966–976.

18. Станкевич М. Є. Візерунок чи орнамент? (Термінологічний, онтологічний погляди, і не тільки) / М. Є. Станкевич // Мистецтвознавство '03. – Львів : Спілка критиків та істориків мистецтва, Ін-т народознав. НАН України, 2004. – С. 15–26.
19. Станкевич М. Дідо, Дідух / М. Станкевич // Словник українського сакрального мистецтва / [авт. кол.: М. Станкевич та ін. ; за наук. ред. М. Станкевича]. – Львів : Нац. акад. наук України, Ін-т народознав, 2006. – 288 с.
20. Станкевич М. Є. Українське художнє дерево XVI–XX ст. / М. Станкевич. – Львів : Нац. акад. наук України, Ін-т народознав., 2002. – 480 с.
21. Станкевич М. Є. Феномен ікони на склі / М. Є. Станкевич // Народна ікона на склі : альбом ; [упоряд. О. Романів-Тріска]. – Львів : Ін-т колекціонерства укр. мистецьких пам'яток при НТШ, 2008. – С. 9–12.
22. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной императорским русским географическим обществом. Юго-Западный отдел. Материалы и исследования, собранные П. П. Чубинским. – Санкт-Петербург, 1872. – Т. 7. – 704 с.
23. Щербаківський В. Орнаментация української хати / Вадим Щербаківський. – Рим, 1980. – 47 с. : іл. – (Видання “Богослові” ; Ч. 53) (Серія “Українське народне мистецтво” ; т. 3).
24. Шухевич В. Гуцульщина / Володимир Шухевич. – Львів : Наук. т-во ім. Шевченка, 1899. – Ч. 1 // Матеріали до українсько-руської етнології. Видання етнографічної комісії. – Львів : Наук. т-во ім. Шевченка, 1899. – Т. II. – 146 с. : іл.

В статтє прослеживаются древнейшие мотивы внутреннего декоративного оформления жилья на украинских землях: художественная роспись элементов внутреннего быта жилища, орнаментация глиняной посуды, ткани, изделий из дерева, дохристианские обереги из натуральных материалов. Исследовано гипотезы о генезисе традиционных избувых украшений как отражение языческих вероисповеданий.

Ключевые слова: генезис, избувый декор, орнамент.

This article researched the oldest examples home's ornament of the Ukrainian lands. For example: painting of furniture elements, ornamentation of earthenware, clothes, wood works, pre-Christian amulets from natural materials. Some hypothesizes of genesis traditional home's adornments are studied in this article as a reflection of pagan customs.

Key words: genesis, home's decoration, ornament.

УДК 738.8(477.86)

Оксана Яноцак-Пшибила

ОРНАМЕНТАЛЬНА МАЙОЛІКА В КОЛОМИЙСЬКІЙ АРХІТЕКТУРІ

У статті висвітлено важливі для мистецтвознавчої науки традиції використання орнаментальної майоліки в архітектурі в кінці XIX – на початку XX ст.

Ключові слова: кераміка, майоліка, орнамент, архітектура, керамічна плитка, композиція.

В Україні застосування майоліки в архітектурі сягає давніх часів. Історично склалося так, що школи побутової кераміки, які відрізнялися колористичною гамою, рисунковим орнаментом, мали успіх у різних регіонах України, зокрема, на Прикарпатті. У кінці XIX – на початку XX століть у напрямі українського модерну в архітектурі працювали на підприємствах Івана Левинського в м. Львів, у гончарній школі м. Коломия. Майоліку застосовували не тільки в екстер'єрах, а й в інтер'єрах, наприклад, використовували для підлоги Коломийського Національного музею народного промислу Гуцульщини та Покуття ім. Й.Кобринського, житлових і громадських споруд Коломиї.

Значний внесок у вивчення традицій художньої кераміки Прикарпаття зробили історики, мистецтвознавці, музейні працівники, художники-керамісти: О.Пошивайло, Д.Гоберман, Ю.Лашук, І.Гургула, К.Матейко, О.Нога, Т.Кара-Васильєва, Р.Шагало, О.Ханко, О.Кошовий, М.Станкевич, О.Слободян, А.Колупаєва, Р.Баран та ін. [1, с.36–98; 2, с. 129–144; 4, с.87–98].

Важливим вкладом у дослідження історії архітектурної кераміки Галичини є праці Олександра Ноги, зокрема, “Українська художньо-промислова кераміка Галичини (1840–1940)” (2001), “Іван Левинський: архітектор, підприємець, меценат” (2009) тощо. У своїх працях автор ґрунтовно опирається на історичні джерела, використовує архівні й експедиційні матеріали,

Наукове видання

ВІСНИК
Прикарпатського університету

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО
Випуск 24–25
2012
Видається з 1995 р.

Старший редактор *Василь ГОЛОВЧАК*
Літературні редактори *Олександра ЛЕНІВ, Руслана БОДНАР*
Комп'ютерна верстка і правка *Віра ЯРЕМКО*
Коректор *Надія ГРИЦІВ*
Дизайн обкладинки *Вікторія КНИГИНИЦЬКА*

Друкується українською мовою
Реєстраційне свідоцтво КВ № 435

Підп. до друку 1.12. 2012 р. Формат 60x84/8. Папір офсет.
Гарнітура "Times New Roman". Ум. друк. арк. 47,2. Тираж 100 пр. Зам. № 123.

Видавець і виготовлювач
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
76018, м. Івано-Франківськ, вул. С.Бандери, 1, тел. 71-56-22
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №2718 від 12.12.2006.